

הגאון רבי דוד פרידמאן מקארלין זצ"ל
רבה של קארלין, בעל פסקי הלכות – יד דוד ועוד

חידושים על מסכת סוכה*

בעזר הבורא יתברך

ב"ה אתחיל לכתוב חידושים על מס' סוכה

ומד' אבקש שלא אכשל בדבר הלכה בתוך כלל ישראל אמן כי"ר.

בביאור הדין מיגו דהוי דופן לשבת - הוי דופן לסוכה ובדעת הרמב"ם

[ז, א] בדין מיגו דהויא דופן לשבת הויא דופן לסוכה, השמיטו הרמב"ם ז"ל, וכל המפרשים נלאו בזה. ולענ"ד נראה לומר, (דרכא) דהרמב"ם מפרש כך, הדופן טפח מיגו דאחשביה הלכה למשה מסיני לדופן שלם בסוכה (סוכה ו, ב), דהא דינה בשלוש מה"ט אכשרה נמי רחמנא ג"כ לשבת, וזה יתכן לרבא דסובר בעירובין דף י"ב ב' דשלוש מחיצות הויא רה"י גמור, דשם הקשו לרבא דסובר דלחי משום היכר מהברייתא דאיתא שם הזורק למבוי שיש לו לחי חייב וכו'.

ותירץ שם רבא ה"ק א"צ וכו', הרי דרבא סובר דשלוש מחיצות הויא רה"י גמור, וא"כ שפיר קאמר דבשבת של סוכה, מיגו דאחשבה הכתוב להאי טפח לגבי סוכה לדופן, אחשבה ג"כ לשבת לדופן שלם והויא רה"י גמור והזורק לתוכו חייב.

* מכת"ק. במסגרת ירחון האוצר (מד) פרסמנו, מאמר נוסף מכת"י הגר"ד מקארלין זצ"ל, ביאורים ברמב"ם הלכות שופר, שנערך ע"י ידידנו הרב משה אהרן שליט"א. כעת זוכים אנו לפרסם מאמר גנוזות נוסף - בענייני מסכת סוכה והלכותיה, בבחינת דבר בעיתו מה טוב. מאמר זה מתפרסם מב' כתבי יד שכתבם רבינו, חלקו הראשון הוא ביאורים וחידושים על גפ"ת מסכת סוכה. וחלקו השני הוא מגליונותיו של רבינו על השולחן ערוך הלכות סוכה. בסוף המאמר צורפה סריקת כת"י רבינו בחידושו אלו.

מאמר זה, כקודמו, פוענח וגמסר ע"י ידידי הרב יוסף סאוויצקי שליט"א, מאוצרותיו של סביו, הגאון רבי מרדכי סאוויצקי זצ"ל - אב"ד בוסטון בעל בריכת המלך ועוד, ובאדיבות בני משפחת סאוויצקי הרוממה. נערך ומתפרסם לע"נ אבינו מורינו הרב יצחק נתן ב"ר שמואל זאב לוי ז"ל. נציין עוד, כי במסגרת ספר הזכרון עדות ליוסף [להורדה] (לזכר הקדוש יוסף דב ויסמן הי"ד, שאבינו ז"ל יזמו ואסף רבים ממאמרי הגנוזות שבו), התפרסמו חידושי תורה נוספים מרבינו זצ"ל, וקחנו משם. במסגרת העריכה, תוקנו טעויות לשון קלות, למען ירוץ הקורא בו.

דוד לוי.

1. בבלי עירובין (יב, ב): "אמר רב יהודה: מבוי שלא נשתתפו בו, הכשירו בלחי - הזורק לתוכו חייב, הכשירו בקורה - הזורק לתוכו פטור. מתקיף לה רב ששת: טעמא דלא נשתתפו בו, הא נשתתפו בו - אפילו הכשירו בקורה נמי חייב. וכי ככר זו עשה אותו רשות היחיד או רשות הרבים? והתניא: חצירות של רבים ומבואות שאינן מפולשין, בין עירבו ובין לא עירבו - הזורק לתוכן חייב. אלא אי איתמר הכי איתמר, אמר רב יהודה: מבוי שאינו ראוי לשיתוף, הכשירו בלחי - הזורק לתוכו חייב. הכשירו בקורה - הזורק לתוכו פטור. אלמא קסבר: לחי משום מחיצה, וקורה משום היכר. וכן אמר רבה: לחי משום מחיצה וקורה משום היכר. ורבא אמר: אחד זה ואחד זה משום היכר. איתביה רבי יעקב בר אבא לרבא: הזורק למבוי, יש לו לחי - חייב, אין לו לחי - פטור. הכי קאמר: אינו צריך אלא לחי, הזורק לתוכו - חייב, לחי ודבר אחר - הזורק לתוכו פטור."

אבל לדעת הרמב"ם דסובר בפרק י"ז מהלכות שבת (ה"ט)² דרה"י לא הויא בבציר מד' מחיצות, שלוש שלימות והרביעית אף בלחי יתכשר, א"כ למאי נ"מ בהך מיגו אם לעניין דנימא דלא ליהוי ר"ה (=רשות הרבים) אלא כרמלית כדין שלוש מחיצות, הא בלא זה לא הויא כ"א (=כי אם) כרמלית³.

אבל רבא לטעמי' אזיל דמוקי בעירובין (יב, ב) הברייטא דהזורק למבוי שיש לו לחי חייב, דה"ק (=דהכי קאמר) אין צריך אלא לחי - חייב, לחי ודבר אחר פטור. וא"כ ממילא נשמע דסובר שלוש מחיצות דאורייתא, וא"כ שפיר מהני המיגו בשבת בחג, והויא סוכה דחייב בה [דמיגו ד]מהני האי טפח לדופן כזו, דמהני לדופן לסוכה דאף בסוכה צריך שלוש מחיצות, ודו"ק.

אבל דין השני (=מימרת רבא שם) הביא הרמב"ם (פ"ד מסוכה ה"ט) דנ"מ בסיכך לצד חוץ במבוי מפולש⁴, ולדעת הרמב"ם צריך הלחי אף לדאורייתא דסובר דבעי שלוש ורביעית אפילו לחי, ודוק בה. (הג"ה: [בדעת הרמב"ם דצריך לחי אף] למבוי סתום וכל האחרונים טעו בזה, עיין בש"ע סימן תר בהגרא"א ס"ק י"ז שפירש דעת הרמב"ם במבוי מפולש, וזה א"א לפי שכתבתי דעת הרמב"ם דסובר דלחי לא מהני, כ"א בדופן רביעית).

בדין קרקע נגזלת מעכו"ם

[ל, א] [אמר להו רב הונא להנהו אוונכרי: כי זבנתי אסא מנכרי לא תגזזו אתון אלא לגזוזה אינהו ויהבו לכו. מאי טעמא - סתם נכרים גזלני ארעתא נינהו, וקרקע אינה נגזלת. הלכך, לגזוזה אינהו, כי היכי דליהו יאוש בעלים בידייהו דידהו, ושינוי הרשות בידייכו].

ברש"י ד"ה סתם עכו"ם גזלו וכו'⁵, פירש מישראל. עיין מג"א בא"ח סימן תרל"ז (סק"ג) מה שכתב בזה⁶. ולדעתי נראה דכוונת רש"י פשוט, דהא דאמרינן קרקע אינה נגזלת, לא הוי רק

2. רמב"ם שבת (יז, ט): "מבוי שאין ברחבו שלשה טפחים אינו צריך לא לחי ולא קורה ומותר לטלטל בכולו, שכל פחות משלשה הרי הוא כלבוד, מבוי שהכשירו בקורה אף על פי שמותר לטלטל בכולו כרה"י - הזורק מתוכו לרה"י, או מרה"ר לתוכו פטור, שהקורה משום הכר היא עשויה, אבל אם הכשירו בלחי הזורק מתוכו לרשות הרבים, או מרה"ר לתוכו חייב, שהלחי הרי הוא כמחיצה ברוח רביעית". ובראב"ד: "מבוי שהכשירו בקורה אף על פי שמותר לטלטל בכולו. א"א הא מילתא קשיא טובא כיון שמותר לטלטל בכולו - אלמא במבוי שיש לו שלש מחיצות קאמר, וקיימ' לן דג' מחיצות דאורייתא, א"כ הכשירו בקורה אמאי פטור וכי באו חכמים להקל בשל תורה להטעינו קורה".

3. בכת"י הוסיף רבינו מילים אלו: בר"ה מקורה פטור (שבת צח, א). ויתכן שכוונתו כי הרמב"ם (שבת יד, א) מביא להלכה גמ' זו, יחד עם פסיקת שיטתו כי מחיצות שבת הגמורות הן רק בד' מחיצות.

4. רמב"ם סוכה (ד, ט): "לא היו לה פצימין פסולה, מפני שהיא סוכה העשויה כמבוי, שהרי אין לה אלא שני צדי האכסדרה ואמצע האכסדרה אין בו כותל, ושכנגדו אין בו פצימין".

5. רש"י: "מאי טעמא סתם נכרים גזלני ארעתא מישראל נינהו - ושמא אותו קרקע מישראל הוה".

6. מגן אברהם (תרלו, סק"ג): "וצריך עיון שנהגו קצת לעשות סוכ' ברשות הרבים ואם כן סוכה גזולה הוא וא"ל דבני העיר מוחליין להם דהא ברה"ר יש לכל העולם חלק בהם (עבח"מ סי' קס"ב ס"ב) ואת"ל דכל ישראל מוחליין מ"מ הרי יש לעכו"ם חלק בהם ומלשון רש"י בסוכה דף ל' ע"ב משמע דוקא מישראל אסור אבל מעכו"ם שרי ואף על גב דקי"ל גזל העכו"ם אסור מ"מ לא מקרי מצוה הבאה בעבירה וכ"כ הש"ג ורי"ף, אבל בס' יראים כתב דאפי' למ"ד גזל העכו"ם שרי מ"מ לא מקרי לכם ובתשו' הרשב"א סי' תתנ"ב כתב דמה שכתב רש"י מישראל ל"ד דהא גזל עכו"ם מעכו"ם אסור וישראל מעכו"ם נמי פסול וכ"כ ב"י ססי' תרס"ד וא"כ אסור לעשות סוכה בר"ה שהעכו"ם לא מחלי על כך (ועמ"ש סי' תר"מ

בקרקע של ישראל, אבל בקרקע של גוי נגזל שפיר, דהא הפסוקים [ד'וכחש'] בפרק הגזול ב"ק דף קי"ז (ע"ב)⁷ איירי בישראל, כדין קרבן שבועה, ודוק.

פסול גזל בסוכה שתקף בחברו שבנאה ברשותו

[לא, א] בתוס' ד"ה אבל גזל עצים וסיכך בהן - [אין זה לא גזולה ולא שאולה וכו', ואפילו [מדרבנן] בלא עגלה וספינה איכא לאוקומיה קרא, כגון בראובן שבנה סוכה בחצרו של שמעון מדעתו, ובא שמעון ותקף את ראובן והוציאו מסוכתו, דאין עליה תורת שאולה כיון דלא קיימא ברשותו של ראובן, ולא דמיא לקרקע דבחזקת הבעלים עומדת ולכך אין קרקע נגזלת], כ"כ התוס'. ובהגהות אושר"י (ב, טז)⁸ איתא [וראובן שבנה בחצרו של שמעון] 'שלא מדעתו'. ועיין מג"א (תרלז, ז) שנדחק בהבנת הגהות אושר"י⁹, והרש"א הגיה בתוס'.

ולי נראה ברור דהגהות אושר"י ותוס' לא פליגי.

אלא דהג"א [ד]נקט שלא מדעתו - לרבותא נקט, דאף בשלא מדעתו הויה גזולה, דבאמת קי"ל בב"מ דף (קא, א) דהיורד לתוך של חברו שלא מדעתו ובנה חורבתו, יכול לומר עצי ואבניי אני נוטל, וא"כ שפיר מחשב לגזול, דהא חייב להחזיר לו העצים והאבנים.

אבל התוס' רצו ליישב אף למ"ד (שם) דאין שומעין [לו], וא"כ אינו חייב להחזיר כי אם דמים, וא"כ לא חשיב גזילה¹⁰, לכך פירשו דאיכא לאוקמא דבנה מדעתו בתוך של חברו, דבכה"ג ודאי חייב להחזיר לו כל הסוכה כאשר הוא לימי החג, וחשיב שפיר גזולה, ודוק בזה כי הוא כפתור ופרח, וכל האחרונים כולם נדחקו בזה, והעיקר כמ"ש (=כמו שכתבתי), ונכון בעזר הבורא יתברך.

ס"ב) ואף דבדיעבד כשרה מ"מ נ"ל דאין לברך עליה דאע"ג דלית בה משום מצוה הבאה בעבירה כיון דלא קניא כלל כמ"ש הר"ן ורי"ו מ"מ אין לברך עליה כמ"ש רס"י תרמ"ט וכ"מ בתוס' רפ"ג דסוכה וא"כ הוי ברכה לבטלה.

7. בבלי ב"ק (קין, ב): "ת"ר: הגזול שדה מחבירו ושטפה נהר - חייב להעמיד לו שדה אחר, דברי ר' אלעזר, וחכ"א: אומר לו הרי שלך לפניך. במאי קא מיפלגי וכו', ורבנן דרשי כללי ופרטי: וכחש - כלל, בפקדון - פרט, או מכל - חזר וכלל, כלל ופרט וכלל אי אתה דן אלא כעין הפרט, מה הפרט דבר המיטלטל וגופו ממון, אף כל דבר המיטלטל וגופו ממון, יצאו קרקעות שאין מטלטלין",

8. הגהות אושר"י (ב, טז): "וראובן שבנה בחצרו של שמעון שלא מדעתו, ובא שמעון ותקף את ראובן והוציאו מסוכתו, פסולה דאין עליה תורת שאולה כיון דלא קיימא ברשות של ראובן". ועיין הגהות הב"ח אות ב'.

9. מגן אברהם: "ומעתה י"ל דלהכי נקט הג"א שלא מדעתו דאלו בנה מדעתו ה"ל הקרקע של ראובן וקרקע אינה נגזלת וא"כ לא קנה ג"כ העצים אך כיון שבנה שלא מדעתו א"כ שמעון גזל העצים בלבד דהוי מטלטלין ואפשר לסתור כסתור דמי עיין בח"מ צ"ה גבי כל העומד לגדור וא"כ ה"ל גזילה ותקנת השבים אין כאן כיון דלא טרח בה וכו'".

10. כעין דברי רבינו בדעת התוס', כתב בחידושי חתם סופר (סוכה לא, ב ד"ה אבל). אמנם יש להעיר על דברי רבינו, הן במה שפירש בהגהות אושר"י והן בדעת התוס', דהנה מבואר בש"ך (שצא, ב וכפי שדייק בדבריו בעל פתחי חושן, גניבה ו' הערה נב), דיורד לשדה חברו על מנת ליטול את עציו ולא לשקעם, אין לו דין יורד. ומעתה כיון שבנה את הסוכה לז' ימי החג בלבד, אם כן אין כאן כוונת ירידה להשבחת שדה חברו, דומיא דיורד לשדה חברו ונטעה, ושוב אין בעל הבית יכול לומר שישלם את היציאות וקונה את הניטע בחצירו, ומעתה אם כן מדוע שלא יהא בזה דין גזילה, כיון דאין כאן כוונה לרדת ולטעת את שדה חברו [שו"ר שכע"ז הקשה הפתחי חושן שם מדנפשה].

כת"י הגר"ד מקארלין חידושי סוכה

כת"י הגר"ד מקארלין הלכות סוכה

הגאון רבי דוד פרידמאן מקארלין זצ"ל
רבה של קארלין, בעל פסקי הלכות – יד דוד ועוד

גליונות שו"ע הלכות סוכה*

שו"ע תרכו ס"א: והעושה סוכתו תחת האילן וכו'. וי"א שאפילו אם הסוכה צלחה מרובה מחמתה בלא האילן, והאילן חמתו מרובה מצלתו, אם ענפי האילן מכוונים כנגד סכך הכשר פסולה בין שהאילן קודם בין שהסוכה קדמה, כיון שענפי האילן מכוונים כנגד סכך הכשר וכו'. אבל אם הענפים כנגד האויר שבין הסכך הכשר (או שהסכך הרבה שאפי' ינטל נגד האילן נשאר כשיעור – רמ"א), כשרה, הואיל וצל הכשר הוא מרובה מחמתה, שאפילו אם ינטל האילן יש שיעור בכשר להכשיר.

ביאור הגר"א סק"ג (ד"ה וי"א): ומה שהביאו י"א כו'. שכל מה שתחת האילן כמאן דליתא דמיא ומה שהביאו תוס' (סוכה ט, ב ד"ה הא) ראייה וכו'. ומה שהביאו ראייה ממ"ש המקרה כו' (שם טו, א), לא מיבעיא לפי' תוס' שפי' שם והא א"א לצמצם, ותיריך במעדיף, שע"י כן האויר ממולא שבלא סכך פסול איכא שיעור, וז"ש כאן אבל אם הענפים כנגד כו', וכן תי' בגמרא (שם טו, ב), אם היו נתונים שתי כו', וז"ש כאן או שהסכך הרבה כו', שהוא כמו שם שהסכך הוא על כל הסוכה והוא הרבה כו'.

גליון הגר"ד: ראייה ממ"ש המקרה כו'. נ"ב: דברי קדשו אינם מובנים לי, דלדעת התוס' במסקנא כל ששווה הכשר עם הפסול כשר, ואי"צ רק שישווה הכשר והפסול, וצ"ע. אך לי קשה לשיטת התוס' דף כ"ב ב' (ד"ה כוויא) דהיכא דשווה האויר והסכך הוה צילתה מרובה מחמתה, א"כ הא הפסול ג"כ צילתה מרובה מחמתה, וזה פסול בכל אופן כמו שביאר הגר"א ז"ל באות הקודם, וצ"ע ג.

שם, ביאור הגר"א סוף סק"ג: ודברי תוס' צ"ע, ששם (טו, ב) ד"ה והא אפשר הקשו על רש"י ומיהו קשה כו', ופי' פירוש אחר כג' ר"ח ור"ת². וכאן הביאו ראייה מפ' רש"י שם, ולפי' כאן לא קשה על רש"י שם. וצ"ל דשם הוא אחר שכתב כאן פי' ר"ת דלמעלה מעשרים לא מקרי סכך פסול, וא"כ יש לפרש כאן כראב"ה.

גליון הגר"ד: ולפי' כאן לא קשה על רש"י שם. נ"ב: אינו מובן, דשם הא קאי להסברא דבמע"מ (דבמחצה על מחצה) אס[ו]ר, וא"כ הא הוה כמו לדידן שהכשר בלא הפסול הוה חמתה מרובה מצילתה וצריך לצרף עמו הסכך הפסול, וצ"ע ג על דברי הגר"א אלו.

שו"ע תרכט ס"ז: אם סיכך בחבילה, והתירה, כשירה כיון שאין איסורה אלא משום גזירה. ט"ז סקי"ז: כ"כ הטור בשם הר"י מקרקישנא ונראה טעמו דהא דתנן וכולן שהתירן כשרות קאי אם לא התירו תחילה וסיכך בו דמהני היתר וא"צ לנענע ממילא שמעי' אם הניחן לייבש בלא התרה תחל' לא סגי אחר כך בהתר' אלא צריך גם ניענוע ואח"כ מביא הטור י"א דגם בזה סגי בהתרה לחוד.

* מכת"י רבינו שכתבם בשולי גליונותיו בשו"ע או"ח שהיה ברשותו. פיענוח כתב היד נעשה ע"י ה"ה גרשון אברהם וויענפעלד נ"י, מאוצרותיו של זקנו, הגאון רבי מרדכי סאוויצקי זצ"ל. במסגרת העריכה הושלמו מובאות השו"ע ונו"כ עליהן מוסבות הערותיו של רבינו. וכן תוקנו תיקוני לשון קלים, למען ירוץ הקורא. דוד לוי.

1. תוספות סוכה (שם): "ואם הסוכה שתחת האילן מסוככת כראוי – שצלחה מרובה מחמתה, לאו מיסתבר שתיפסל משום צירוף סכך פסול, כיון דכי שקלת ליה לפסול אכתי צלחה מרובה וכו', ותדע דגבי מקרה סוכתו בשפודין, או בארוכות המטה מכשירין לקמן (טו, א) בשיש ריוח ביניהן כמותן, ואף על גב דלא מהני בהו חבטה לבטל ברוב כיון דמינכרין ולא מיערבן, דהאי לחודיה קאי, ולא אמרי' דתפסול משום מצטרף סכך פסול, דכיון דכי שקלת ליה סגי בכשר".

2. נחלקו התוס' על רש"י, האם למסקנת הגמ' פרוץ כעומד מותר כדברי ר"ח ור"ת, בעוד שלרש"י בעינן עומד מרובה.

גליון הגר"ד: אם לא התירו וישב תחתיו יצא בדיעבד. נ"ב: א"ה התוס' בד' י"ב ב' ד"ה אין מסככין כו' אומרים בפירוש שפסול מדרבנן אף בדיעבד.

שו"ע שם: אם סיכך בחבילה, והתירה, כשירה כיון שאין איסורה אלא משום גזירה.

ט"ז סק"ז. והתירה כשרה. כ"כ הטור בשם הר"י מקרקישנא וכו', ובב"י יש כאן דברים תמוהים, במ"ש לפ' הדיעות שא' היא דעת המרדכי כו', ולדעתי יש ט"ס בדבריו וכצ"ל: סברת הר"י מקרקישנא - כתב' הר"ן בפ"ק במתני', וסברת י"א כתבה הר"ן אח"כ וז"ל: איכא מ"ד כו', וא"צ להאריך בזה כי כן מבואר למעיין שם.

גליון הגר"ד: ובב"י וכו' וכצ"ל סברת הר"י מקרקישנא וכו'. נ"ב: א"ה, המעיין בהר"ג יראה שאין זה כלל כוונתו, ורק בהמשנה אומר שאם הם מותרים מותר לסכך בהם, אף שהיו חבילה והתירן שלא לשם סכך. אבל אם היו מונחין על הגג לייבש והותרו מאיליהן, או שהתירן שלא לשם סוכה, פסולים מן התורה משום תעשה ולא מן העשוי (ראה סוכה יב, א), אבל אם התירן לשם סכך יכול להיות [כשרה] גם בהתרה ואינה צריכה דוקא ניענוע לשם סוכה - דהוה מעשה רבה, דסגי גם במעשה זוטא דהתרה וכסברת התוס' (שם, יב, ב) ד"ה אין מסככין כו', דאפילו הניחן לייבש מהני התרתן כאילו היא ניענוע. ובהגמ' אומר דין אחר (ו) דאף שאין מסככין בחבילה משום גזירת אוצר, עם כל זה אם היו מונחין החבילות על הסוכה לייבשם, והגביהן לשם סוכה מהני להתיר אותן, אף שעודן קשורים והן חבילות, עם כל זה כשרה [דלא כהב"ח] שהביא המ"א באות י"ט], ולא שייך בהם גזירת חבילה וזה כסברת רש"י (טו, א ד"ה ובית הלל) גבי נסרים, שאף לסככן בנסרים שאסור לכתחילה משום גזירת תיקרה, עם כל זה אם כבר מונחים על הסוכה סגי להו בפקפוקן, וממילא נשמע לשיטת החולקים שם על רש"י יחלקו גם כאן, ודוק.

שו"ע תרל ס"ב: דפנות הסוכה, אם היו שתיים זו אצל זו כמין ג"ס; עושה דופן שיש ברחבו יותר על טפח ומעמידו בפחות מג' לאחד מהדפנות, ויעמיד קנה (כנגד הכותל) כנגד אותו טפח, ויעשה לה צורת פתח שיעמיד קנה עליו ועל הטפח, וכשרה אף על פי שהקנה שעל גביהן אינו נוגע בהן. הגה: ואם הטפח והדופן מגיע לסכך, אין צריך קנה על גביהן.

ביאור הגר"א סק"ז: ואם הטפח והקנה כו'. כצ"ל אבל בירושל' פ"א דסוכה הלכה א', וספ"ק דעירובין איתא דאינו מתיר משום דלא נעשה לכך, ועמ"א. וי"ל דס"ל דגמ' דידן פליג על הירושלמי, דאמרינן בפ"ק דעירובין (יא, א) דוקא בפיתחי שימאי, ולא משני בשלא נעשו, ועוד שם במחיצות דכ"ע ל"פ כו', וע"ל סי' שס"ב ס"ג, וצ"ה לכ"ע משום מחיצה.

גליון הגר"ד: דאמרינן בפ"ק דעירובין. דוקא בפיתחי שימאי ולא משני בשלא נעשו ועוד שם במחיצות. דכו"ע ל"פ. נ"ב: א"ה, וי"ל דמה דקאמר הגמ' בפיתחי שימאי הכוונה דלית להו תיקרי, אלא תקרת הבית כמו סוף סכך, ר"ל סוף תקרת הבית, וכן דלית להו שיקפי ג"כ הכונה רק עובי הדפנות, כן יש לפרש דלא כפירוש רש"י ותוס' שם, ובמנחות ל"ג ב' ע"ד (-על דבר) אמרם שם גבי אכסדרי, דהפצימין נעשו רק לחזוקי תקרה ועיין רש"י שם שפירש ולא לשם פתח. [ויש לחלק דשם הפירוש שלא נעשו להיות מזוזות שיהיה הפתיחה לשם פתח, אלא הפתיחה היה פתיחת חסרון דופן לגמרי].

אך קשה לפי"ז דין הכיפה שחייבת במזוזה, שכפי הנראה אין לה פצימין אחרים. ויש ליישב בדוחק, דאיירי שיש שם פצימין ג"כ שנעשו לשם עשיית פתח, ויהיה איך שיהיה אין

תורת פתח אלא דוקא שיהיה ניכר עשייתו לפתח, לא שנעשה חור גדול כמו פרצה, או שחסר כאן דופן, וכן אומר הרי"א³ בה"ק⁴ דרוחב הכותל לא נחשב לפצים, ר"ל שאם הפתח בסוף כותל מזרח אין עוברי כותל דרום נחשב לפצים, שניכר שענינו רוחב מהכותל דרומו של הבנין ואינו משמש להכשיר פתח הכותל שנשאר בכותל מזרח, לעשותו לפתח, אבל בהכותל מזרחי בעצמו שני צדדי הפתח אם החליקן שיהיו ישרים שלא יהיו אבן יוצא ואבן נכנס ניכר עשייתו שהיא ענין פצימין, הרי שאין תורת פתח אם אינו ניכר ענין עשייתו לפצימין ותיקרה, וכן אמרו ביומא (יא, א) על אבולא דמחוזא הני חיזוק לאקרא דכובי, הרי שאם נעשה התקרה לא לצורך הכשר, רק לצורך הכשר בנין שעליו אין עליו תורת תיקרה ואין מחייבת את השער במזוזה, ועיין שם במאירי, ודוק בכל זה.

וקושית הגר"א מהא דקי"ל (עירובין טו, א) דמחיצה העומדת מאיליה שמיה מחיצה, יש לחלק בין מחיצה שעניינה למנוע רגל הדורסים לפתח, שכל התירו דוקא כשמורה ענינו על ענין פתח ליציאה וכניסה בתורת פתח לבית, לא כשענינו הוא ענין פרצה, או ענין אחר, והרי יש מי שסובר שאינו מתיר אלא כשיש לו הכר ציר, ודוק בכל זה.

ולכן אי"צ לעשות מחלוקת בין הבבלי והירושלמי, שהצה"פ (=שהצורת הפתח) אין ענינו להועיל בתורת מחיצה אלא דוקא כשניכר כל עשייתו לצורך כניסה ויציאה בתורת פתח, לא בתורת פרצה, ר"ל שהתקרה והפצימין שלו נעשו להוראה אחרת, אף שמשמשים גם לתיקון הפתח, אנן בתר עיקר שימושן אולינן, וכיון שאין עליו תורת פתח ממילא לא נעשה מחיצה, שמה שמועיל בתורת מחיצה זה דוקא כשניכר ענינו ענין פתח לא בניכר ענינו התקרה והפצימין שלו לענין אחר, ובאופן זה אין ענינו ענין פתח, רק ענין פרצה, ודוק בכל זה.

שו"ע תרלא ס"ט: בית המקדש בנסרים שאין עליהם מעזיבה (פירוש טיט וצורות שמימין עליהם) ובא להכשירו לשם סוכה וכו', שיטול מבין שני נסרים אחד ויתן סכך כשר במקומו וכולה כשרה, אפילו הנסרים רחבים ארבעה.

ביאור הגר"א סקי"ג (ד"ה שיעור): אפי' הנסרים כו'. כמ"ש שם הניחא לרב כו' אלא לשמואל כו' וערש"י שם ד"ה סיפא כו' וד"ה בבטולי כו' וכן תוס' שם ד"ה ר"מ כו' ואנן קי"ל כשמואל. גליון הגר"ד: וזה דפריך הניחא לרב דלר"מ. צ"ל⁴.

ביאור הגר"א שם. ועוד דסברא מהופכת, שתקרה העשויה מכבר כשר במפקפק אפי' יש בה ד' והרואי מאן מוכח, אלא בלית בה ד' מיתוקמא, ומאן דס"ל גזירת תקרה בד' גזר כאן אף בפחות מד', דודאי אף בפחות מד' מקרין, אלא כ"ד דרגילין לסיכוך כמו לתקרה לא גזרו בהן, אבל כשיש בהן ד' שקרוב לתקרה יותר מסיכוך גזרו בהן, ובעשויה תקרה מכבר למאן דגזר כאן אין חילוק בין ד' לפחות מד', כיון שנתונים בקירוי הבית נעשו קרובין לתקרה. וזה דפריך הניחא לרב, דלר"מ ל"ל גזירה כלל, ה"נ לא גזר. אלא לשמואל דלכ"ע אית להו גזירת תקרה בד', ה"ה כאן אף בפחות מד' ד"ה פסולה.

גליון הגר"ד: ה"ה כאן אף בפחות מד' ד"ה פסולה. נ"ב: עיין בהריטב"א דסובר דאף פחות מג' גם כן פסל לר"מ.

3. אולי צ"ל: אומר הרי"א³ בה"מ [- בהלכות מזוזה].

4. סוכה (טו, א) הניחא לרב, דאמר מחלוקת בשיש בהן ארבעה, דרבי מאיר אית ליה גזרת תקרה ורבי יהודה לית ליה גזרת תקרה.

ביאור הגר"א שם: אז הלכה כרב בגזירותיו.

גליון הגר"ד: צ"ל: כר"מ.

שו"ע תרלב ס"ד: אם יש סכך פסול ב' טפחים, ועוד סכך פסול ב' טפחים, ואויר פחות משלשה מפסיק ביניהם, יש להסתפק אם שני הפסולים מצטרפין לפסול הסוכה.

גליון הגר"ד: אם יש סכך פסול ב"ט. נ"ב: הציון י"ד [בביהגר"א]⁵ שייך [כאן].

שו"ע תרלג ס"ב: היתה גבוהה יותר מעשרים, והוצין (פי' ענפים קטנים עם העלין שלהם) יורדים למטה, אם צלתן מרובה מחמתן, כשרה; ואם לאו, פסולה.

מג"א סק"ב: יורדים למטה. עד שמגיע לחלל כ' (הרא"ש). ואף על גב דכשהסכך למעלה מכ' כשר, מ"מ הוצין לא חשיבי כ"כ, ובעי' שירדו לחלל כ' (ר"ן).

גליון הגר"ד: מ"מ הוצין לא חשיבי כ"כ. נ"ב: עיין בעירובין ד' ג' (ע"א) בתוס' (שם, ד"ה אי) ותמצא ב' הסברות. אבל לי נראה, דדין ההוצין שוה למקצת סכך בתוך עשרים, דהכוונה בתוך הכשר עשרים, ר"ל שלא ישאר למטה מהם חלל יותר מעשרים, וכמ"ש התוס' שם ג' ב' ד"ה חלל סוכה תנן, עיי"ש.

והחילוק בין הוצין למקצת סכך בתוך הכשר עשרים - הוא בהוצין שמופלגין מעיקר הסכך, לכן צריך שיהיה בהן עצמן צילתה מרובה מחמתה, אך כיון דמחוברין אליו אף שיש הפסק אויר בין הסככים האלה, לא מפסלו מחמת סכך העליון - אף לשיטת רש"י שסכך שלמעלה מעשרים דין סכך פסול עליו, שזה דוקא באין מחוברין כלל וגם יש הפסק אויר בין הסכך העליון להתחתון. ובחידושי למס' סוכה בביאור השיטות הארכתי בזה, עיי"ש ודו"ק.

שו"ע תרלד ס"א: סוכה שאין בה שבעה על שבעה, פסולה. ולענין גודל, אין לה שיעור למעלה. מג"א סוף סק"א: ונ"ל, דאפי' הסוכה גדולה הרבה, ובמקום א' יש קרן א' משוך לפנים שאין בו ז' על ז' אסור לישב שם, כיון שהמקום צר לו לשבת שם, וכ"מ בגמרא דף ג' (ע"א), ע"ש בקיטונות.

גליון הגר"ד: אסור לישב שם כיון שהמקום צר לו לשבת שם. נ"ב: א"ה, אין ראייה, דשם הי' מובדל מן הסוכה במחיצות, משא"כ באינו מובדל במחיצות כיון שכשרה בכ"ה ג', לא איכפת לנו במה שצר לו לישב ויעמוד, וכמו באויר, או סכך פסול המשלים סוכה קטנה שמצטרף ואין ישנים תחתיו (סוכה יט, א), והא צר לו המקום אעכ"ל (=אלא על כרחך צריך לומר) כיון שהכשירה התורה בזה האופן, לא אכפת לנו במה שצר לו לישב ולישון, ודוק בזה⁶.

שו"ע תרמ ס"ב: קטן שאינו צריך לאמו, שהוא כבן חמש, כבן שש, חייב בסוכה מדברי סופרים, כדי לחנכו במצות.

מג"א סק"ג: חייב בסוכה. ואמו אינה חייבת לחנכו כמ"ש סימן שמ"ג, אך י"א שהב"ד מחויבים לחנכו,

5. לפני רבינו ציינו את דברי הגר"א בסעי' ג' על המילים אם יש בין שניהם שלשה טפחים כו'.

6. נראה דנחלקו המג"א ורבינו, בדין הכשר סוכה בו' על ז' טפחים, האם יסודו שבכך יש עליו שם דירה, היות וניחא תשמישתיה ויכול הוא לשבת עם ראשו ורובו, וכן סובר המג"א, ומשום כך בקיטונות שאינו יכול לדור שם כראוי, אף שיש בהם שיעור ז' על ז' טפחים, מכל מקום לא מתקיים יסוד העניין של ז' על ז', כיון שבפועל אינו יכול לדור שם כראוי. אמנם רבינו סבירא ליה דז' על ז' זהו שיעור בהכשר סוכה, והוי מדיני שיעור [וכפי ששיעור מקוה במ' סאה], אם כן, אף שבפועל אינו יכול לדור בפירת הסוכה כראוי משום צרותה, כשרה היא, היות ובשטחה יש ז' טפחים מכל מקום.

ולכן אף על פי שאין אביו כאן, אין להקל שיאכל חוץ לסוכה (ת"ה ס' צ"ד) עס' תרי"ו, ומ"מ משמע דאחר לא יכול להאכילו בידי' כמ"ש סימן רס"ט.

גליון הגר"ד: ואמו אינה חייבת לחנכו. נ"ב: עיין תוס' ישנים יומא ד' פ"ב (ע"א) מ"ש בזה⁷.

שו"ע שם: קטן שאינו צריך לאמו, שהוא כבן חמש, כבן שש, חייב בסוכה מדברי סופרים, כדי לחנכו במצות.

ביאור הגר"א סוף סק"א: כבן חמש כו'. רמב"ם וט"ס הוא, וצ"ל שהוא בן שש וכרב אשי שם, דאי פ' כהני אמוראי ר' ינאי ור"ל, הל"ל כבן ד' וה', ולפרש אי איתיה לאבוה. וכן פ' בהלכות עירובין כרב אשי, וכ"פ הרי"ף שם וכל הגאונים. וחד דינא לעירובין ולסוכה כמ"ש שם, ותנן נמי גבי סוכה כה"ג כו'. וכן בירושלמי פ"ב דסוכה סוף הלכה ט, תני ר' אושעיה קטן שאין צריך לאמו חייב בסוכה ויוצא בעירובה של אמו.

גליון הגר"ד: ויוצא בעירובה של אמו. נ"ב: א"ה לדעתי צריך להגיה ואינו יוצא ועיין במה שרשמתי על גיליון הירושלמי שלי.

שו"ע תרמה ס"ט: אם כפוף בראשו, פסול. ודוקא כששדרתו כפופה, אבל עליו כפופים בראשו כמו שדרך להיות הרבה לולבים, כשר.

מג"א סק"ח: עליו כפופי'. והרא"ש כתב: אוהב אני יותר לצאת בו, שאין העלין נחלקין ותיומתו קיימת (ב"י הגהות מנהגים), ואם כולן או רובן כפופים כל שהוא פסול (לבוש).

גליון הגר"ד: לפי שאין העלין נחלקין ותיומתו קיימת. נ"ב: והריטב"א חושש לפוסלו.

7. ז"ל התוס' ישנים: "ור' אומר דחינוך לא שייך אלא באב, אבל באדם אחר לא שייך ביה חינוך, הלכך נמי אין נוהרין להפרישו. ומעשה דהילני המלכה שישבה היא ושבעה בניה בסוכה, שמא הוה להם אב וחנכם בכך, ואפילו לא היה להם אב היתה מחנכ[ת]ם למצוה בעלמא".

הגאון רבי מאיר הלוי חדש זצ"ל
משגיח ישיבות כנסת ישראל – חברון ועוד

נמצא האומר חמור מן העושה*

א.

שופרו של אלול, אני לדודי ודודי לי, לדורות

(א). מר"ח אלול תוקעים בשופר (שו"ע תקפא, א). אין זו מצוה, שכן עצם חיוב תקיעת שופר הוא דווקא בראש השנה, אלא שאנו מסתמכים על הפדר"א (פ' מו) כמקור לכך. "עלה א' בתרועה השם בקול שופר" (תהלים מז), על איזו תרועה מדובר כאן? בזמן מתן תורה, נכשלו ישראל בעגל ואחר כך התפלל משה מ' יום ומ' לילה, אחר שבירת הלוחות, שהקב"ה לא ישחית את עם ישראל. הקב"ה אמר הרף ממני ואשמידם ובתפלתו זכה משה שהקב"ה סלח ואמר לו פסל לך שני לוחות... ועלה אלי ההרה. וכאשר עלה בשלישית תקעו בשופר והכריזו, משה עלה למרום אל טטעו בע"ז. והצליחו ולא נכשלו. זה שנאמר "עלה א' בתרועה השם בקול שופר". עליה זו השלישית הייתה בר"ח אלול מ' יום לפני יום כיפור ואלו היו מ' יום של רצון שהקב"ה נתן להם את הלוחות [ראה רש"י (שמות לג, יא) עפ"י סדר עולם (פ"ג) ותנחומא (כי-תשא לא)]. על כן אף אנו תוקעים בשופר באלול.

ועוד: "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו" (עמוס ג, ו) וראש השנה שהוא יום הדין צריך לעורר בנו חרדה כדי שנתכונן ונוכל לזכות בדין.

(ב). מה השייכות שלנו לתקיעה שלהם? ואם אכן השופר מעורר לתשובה מדוע תוקעים בו דווקא באלול ולא בכל השנה?

אלא שמאלול ההוא נשאר לדורות שאלול הוא עת רצון. ובעת רצון יש להשתדל לנצל עת זו כדבעי ויש סכנה בדבר שאם לא נשתמש בזה כראוי עלולה לצאת מזה תקלה ככתוב "עד שהמלך במסיבו נרדי נתן ריחו" (שה"ש א, יב), בזמן גילוי השכינה, כשהתגלה הקב"ה לתת לעמו חמדה גנוזה, את התורה.

בשעה שעלה למרום להתפלל טרם הייתה הסכנה, אך כאשר עלה לקבל את הלוחות אז ראו סכנה כי דווקא בזמן העת רצון יכולים לטעות בע"ז. ותקעו בשופר - עלה א' בתרועה - והודות לכך לא טעו שוב בע"ז. אף שבלוחות הראשונים היו קולות וברקים וקול שופר חזק מאוד ולא הועיל, וקול שופר זה עם הכרוז שבלוחות האחרונים הועיל. זה שאומרים "אני לדודי ודודי לי" (שה"ש ג, ג), כאשר מתחיל מ"אני לדודי", ואחר כך "דודי לי" זה מועיל, אך כאשר זה להיפך זו סכנה.

* נאמר בישיבת כנסת ישראל - חברון, אלול תשל"ג. רשם וערך תלמידו הרב חיים צבי פוגל שליט"א. הדברים מתפרסמים לע"נ אבינו הרב יצחק נתן ב"ר שמואל זאב לוי ז"ל ת.נ.צ.ב.ה. כאן המקום לציין כי בספר הזכרון עדות ליוסף [להורדה], פרסמנו שמועות חדשות מהסבא מסלבודקא - הרנ"צ פינקל זצוק"ל, שנאמרו מפי המשגיח רבי מאיר חדש זצ"ל, ומרשימותיו של עורך המאמר. דוד לוי.